

8e JAARGANG
NUMMER 8
SEPTEMBER 1972

DAAD EN GEDACHTE

**orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd**

BIJ ELKE BIJZONDERE HANDELING GAAT
HET DENKEN AAN HET DOEN VOORAF.
BIJ HET HANDELEN VAN KLASSEN OF
MASSA'S BLIJKT DE BETEKENIS VAN
HET HANDELEN PAS ACHTERAF. HIER
GAAT DE DAAD VOORAF AAN HET BE-
GRIP.

DAAD EN GEDACHTE

Orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

De uitgave zal worden bekostigd uit **VRIJWILLIGE** bijdragen

Red. en adm.: Corn. Outshoornstraat 1', Amsterdam - W

Postgiro 307695

E E N T W E E D E I N T E R N A T I O N A L E C O N F E R E N T I E I N B O U L O G N E

IN HET MEI-NUMMER van "Daad en Gedachte" hebben wij melding gemaakt van een internationale conferentie, die op 8 en 9 april j.l. in de Franse vissersplaats Boulogne-sur-Mer werd gehouden. Onze lezers zullen zich ongetwijfeld herinneren, dat daaraan door kameraden uit Engeland, Frankrijk, België en Nederland werd deelgenomen en dat de bijeenkomst er hoofdzakelijk toe diende, de Engelse leden van het gezelschap de gelegenheid te geven, informatie te verstrekken over de strijd die door verschillende groepen van Britse arbeiders op dat tijdstip werd gevoerd. Aan die conferentie danken de abonnees van dit blad een beschouwing over de grote Britse mijnwerkersstaking in de eerste maanden van dit jaar en een opstel over de bezetting der fabriek van Fisher-Bendix nabij Liverpool, respectievelijk in de afleveringen van mei en juli.

Sedert de Britse kameraden begin april naar het vasteland reisden om hun makkers van het continent over de klasseworstelingen aan gene zijde van Noordzee en Kanaal alle mogelijke details mee te delen, breidden de acties van het Britse proletariaat zich nog verder uit. Het aantal bedrijfsbezettingen nam niet onaanzienlijk toe en daarnaast braken er twee grote stakingen uit, waarbij - net als het geval was met de mijnwerkersstaking - de vakbeweging weliswaar min of meer betrokken was, maar die niettemin v er uitgroeiden boven d at, wat de vakbonden zich voor ogen stelden en hadden gewild.

Wat de bewuste stakingen - die van het spoorwegpersoneel en die van de havenarbeiders - vooral belangwekkend maakte, was de omstandigheid, dat zij de eerste stakingen waren, die het Britse ondernemersdom en zijn regering zochten te torpederen met behulp van de nieuwe wet op de industriële betrekkingen (Industrial Relations Act). Die poging is voor de heersende klasse op een daverende mislukking uitgelopen. Daarmee ging een voorspelling in vervulling, die wij in de zomer van 1971 door een gewezen Britse shopsteward hebben horen uiten.

Het was tijdens een in Londen gehouden bijeenkomst van Britse geestverwanten, die met elkaar discussieerden over de wezenlijke betekenis en de eigenlijke bedoelingen van de nieuwe wet. Hun oordeel week volkomen af, niet slechts van dat van de Britse vakbeweging, maar  ok van het oordeel van praktisch alle zogenaamd

"linkse" groepen in Groot-Brittannië. Zowel die groepen als de Trade Unions zagen in de Industrial Relations Act een wet, die zich tegen de vakverenigingen richtte. Naar het eensluidend oordeel van onze Britse vrienden was daar geen sprake van en was de wet - op dat moment overigens nog niet meer dan 'n wetsontwerp - bedoeld als een wapen tegen "wilde" stakingen.

Bij de gedachtenwisseling over dit onderwerp leidde de vraag naar het karakter van de komende wet haast als vanzelf tot de vraag, wat of de Britse arbeidersklasse er tegen zou kunnen ondernemen. Op dat moment stond de man op die wij op het ook hebben om ongeveer het volgende te zeggen:

"Kameraden, wij vormen zoals wij hier zitten, géén generale staf van de klassenstrijd, waarvoor zich, volkomen ten onrechte, de partijen wél houden. Niemand, de partijen niet, kleine groepen niet en wij niet, geen enkel mens bezit voor de klassenstrijd kant en klare recepten. Maar van één ding kunnen jullie je verzekerd houden: de arbeiders van Groot-Brittannië zullen de wegen en de middelen vinden om zich tegen de wet te verzetten. En dat zullen dan wegen en middelen zijn, die wij op dit moment nog helemaal niet kunnen zien of uitdenken. Het zullen wegen en middelen zijn, die direct uit de praktijk van de strijdende arbeiders tevoorschijn komen."

Aan die woorden hebben wij sedertdien herhaaldelijk moeten terugdenken. Want wat er in de eerste helft van dit jaar in Groot-Brittannië gebeurd is, heeft ze in alle opzichten bevestigd. Tussen januari en juli van dit jaar hebben de Britse arbeiders het bewijs geleverd - wat op veel kleinere schaal óók geleverd is door de Nederlandse metaalbewerkers - dat zij tot dingen in staat zijn, waartoe de vakbonden, de partijen en de politieke groepen n i e t in staat zijn.

In het mei-nummer van "Daad en Gedachte" hebben wij in een kort artikel, getiteld "In Engeland gaat de strijd verder" reeds met een enkel woord op deze dingen gewezen. Wij zijn thans in staat er veel uitvoeriger op terug te komen, doordat op de eerste internationale conferentie van Boulogne een tweede internationale conferentie is gevolgd op 1 en 2 juli j.l. Daar hebben onze Britse vrienden opnieuw uitvoerig verslag uitgebracht van de ontwikkelingen die in Engeland aan de gang zijn. Vervolgens hebben de aanwezige Fransen het een en ander verteld omtrent arbeidersacties in Frankrijk. Eind juli is er tussen een aantal deelnemers aan deze beide internationale conferenties opnieuw mondeling contact geweest. Bij die twee gelegenheden hebben wij de gegevens gekregen, die verwerkt zijn in het hieronder volgende artikel, alsmede in dat wat iets verderop in dit nummer staat afgedrukt.

De aandachtige lezer zal bemerken, dat met name het eerste stuk, hier en daar, in beknopte vorm, nog eens teruggrijpt op gebeurtenissen waarover wij al geschreven hebben. Wij hebben dat zo gelaten, omdat de bewuste passages moeilijk konden worden geschraapt zonder schade te berokkenen aan de overzichtelijkheid van 't geheel. Het bewuste artikel is, zo al geen woordelijke-, dan toch een zeer nauwkeurige weergave van het relaas, dat onze Britse makker op de tweede conferentie van Boulogne heeft gehouden. Ook hij vond het daar nodig nog eens terug te komen op dingen die hij al eerder had verteld. De reden is niet zo ver te zoeken. Doordat op de mijnwerkersstaking de stakingen van de spoorjongens en de dokwerkers zijn gevolgd, blijkt de mijnwerkersstaking achteraf geen op zichzelf staand verschijnsel maar het voorspel van latere ontwikkelingen. Dat is natuurlijk niet zonder invloed op de beoordeling ervan.

=====
=====

D E B R I T S E A R B E I D E R S K L A S S E
I N H E T O F F E N S I E F

HETZELFDE wat op kleine schaal de Nederlandse metaalbewerkers hebben gedaan toen de Amsterdamse rechtbankpresident mr. U.W.H. Stheeman een vonnis wees, waarbij het de Industriebond NVV onmogelijk werd gemaakt het stakingswapen te hanteren dat hij toch al niet graag hanteren wilde, heeft - op veel grotere schaal - de Britse arbeidersklasse gedaan in drie grote acties, die elkaar hebben opgevolgd en die tezamen de eerste zes maanden van dit jaar in beslag hebben genomen. Zij, zowel de Nederlandse als de Britse arbeiders, demonstreerden, dat zij, zodra de wet aan hun strijd hinderpalen in de weg probeert te leggen, maling aan de burgerlijke wetten en aan de burgerlijke rechter hebben en zich buiten de burgerlijke maatschappij en haar officiële spelregels plaatsen. Nederlandse én Britse arbeiders hebben daarbij laten zien, dat zij tot dingen in staat zijn, waartoe de vakbeweging n i e t in staat is.

Waartegen de Britse arbeiders zich met succes verzet hebben, dat is niet één enkele uitspraak van één enkele rechter, maar een geheel systeem van bepalingen, dat de conservatieve regering van premier Heath de afgelopen herfst door 't Britse parlement gejaagd heeft en dat vervolgens als Wet op de industriële betrekkingen (Industrial Relations Act) in de Britse staatscourant is gepubliceerd. Die wet, onze lezers weten het, verschilde nauwelijks van het wetsontwerp, dat nog onder de Labourregering van Harold Wilson was voorbereid door minister Barbara Castle, maar door haar op het laatste nippertje weer werd ingetrokken. Schijnbaar is het een wet waarmee de onbeperkte vrijheid van de vakbonden aan banden wordt gelegd. In werkelijkheid is het een wet waarmee gepoogd wordt een halt toe te roepen aan de "wilde" stakingen, waarmee het Britse kapitalisme zich in toenemende mate geconfronteerd ziet. Met andere woorden: de Industrial Relations Act richt zich tegen dat soort van acties, dat zowel door de Britse ondernemers, als door de Britse vakbeweging dodelijk gehaat wordt.

Natuurlijk is dat werkelijke karakter van de wet noch voor de regering, noch voor het ondernemersdom, noch voor de vakbeweging een geheim. Maar van het begin af aan is er wél naar gestreefd om het voor de buitenwacht zoveel mogelijk geheim te houden. Het is niet erg bevorderlijk voor het prestige van de vakbeweging om aan de grote klok te hangen, dat zij bij een dergelijke wet eigenlijk hetzelfde belang heeft als de kapitalisten hebben. En wat slecht is voor het prestige van de vakbeweging is óók slecht voor de ondernemers. Want de vakbeweging, die in de kapitalistische samenleving optreedt als de verkoopcentrale van de arbeidskracht en die daarbij de taak heeft de arbeidersklasse in toom te houden en te beheersen, kan die taak het best vervullen zolang zij de arbeiders, door ijverig de vakbondsmythe op te doffen, nog een zeker vertrouwen inboezemt.

Aan de top van de maatschappij heeft iedereen er dus belang bij om het werkelijke karakter van de vakbeweging zoveel mogelijk te verdoezelen. Vandaar, dat men het daar doet voorkomen, alsof de vakbeweging de belangen van de arbeiders behartigt. Waar dan nog bij komt, dat een openlijke erkenning van het feit, dat de vakbeweging haar e i g e n belangen heeft, die met de belangen van de arbeiders in het geheel niet samenvallen, gevaarlijke konsekwenties inhoudt. Uit een dergelijke erkenning toch vloeit onmiddellijk voort dat enerzijds de vakbeweging een orgaan van de burgerlijke samenleving is, anderzijds de arbeiders tot die samenleving in scherpe tegenstelling staan. Tegen een dusdanige erkenning verzet zich heel de burgerlijke ideologie.

Vanzelfsprekend weten de kapitalistische ondernemers op grond van de dagelijkse praktijk blijkens goed, dat de vakbeweging in geen enkel opzicht een bedreiging vormt voor hun productiewijze en dat zij bij haar optreden nooit buiten 't kader gaat van de bestaande economische orde. Hoe goed echter de ondernemers dat ook zien, bevangen als zij zijn in de burgerlijke ideologie, zien zij iets anders niet. Zij hebben er géén begrip voor dat de arbeidersklasse "een klasse van de burgerlijke maatschappij vormt, die tegelijkertijd niet tot die burgerlijke maatschappij behoort" 1). Al hebben de ondernemers praktisch, in hun bedrijven, steeds weer opnieuw met de tegenstelling tussen arbeiders en vakbonden te maken en worden zij daar als het ware gedwongen om die waar te nemen, zij nemen haar waar zonder daarvan de betekenis te beseffen, een besef, dat aan de politici en de juristen der heersende klasse eerst recht ontbreekt. Uit die omstandigheid valt het te verklaren, dat de Industrial Relations Act, die een eind wil maken aan het zelfstandig optreden van de arbeiders, tegelijkertijd formeel volkomen negeert, dat er zoiets als een zelfstandig arbeidersoptreden bestaat. De wet op de industriële betrekkingen stelt namelijk de vakbonden verantwoordelijk en strafbaar voor de daden van hun leden. Het is duidelijk, dat de wetgever daarmee heel zijn juridisch gebouw heeft opgetrokken op een onjuiste veronderstelling. Hij heeft de vakbeweging en de arbeidersklasse als identiek beschouwd. Daardoor bevatte de Industrial Relations Act bij voorbaat een niet geringe hoeveelheid springstof. Bij de eerste de beste gelegenheid dat de nieuwe wet moest worden toegepast is die springstof geëxplodeerd.

Toen de Industrial Relations Act nog niet meer was dan een wetsontwerp, dat door 't parlement behandeld werd, voerde de Britse vakbeweging daartegen oppositie. Dat is niet in strijd met het bovenstaande, integendeel, het past er nauwkeurig bij. De agitatie van de vakbeweging geschiedde:

- ten eerste: om de vakbewegingsmythe in stand te houden. Want: hoe krachtiger die mythe, des te beter zijn de vakbonden - in het belang van het kapitaal - in staat om hun maatschappelijke functie te vervullen;

- ten tweede: vanwege het feit, dat de Britse vakbonden de in de Industrial Relations Act ingebouwde springstof heel duidelijk zagen zitten en terdege beseften, dat ook zij bij een explosie groot gevaar liepen. De vakbonden wisten, dat zij zelf, als organen van de burgerlijke maatschappij aan de burgerlijke wetten en dus ook aan de wet op de industriële betrekkingen zouden moeten gehoorzamen, dat zij niet anders zouden kunnen dan zich eraan onderwerpen. Zij wisten tegelijkertijd, dat de arbeiders, juist omgekeerd, dat n i e t zouden kunnen. Zij begrepen, dat dientengevolge bij elk geval waarin de wet zou moeten worden toegepast, de tegenstelling tussen henzelf en de arbeiders ongemeen verdiept zou worden en dat als gevolg daarvan hun bestaan op het spel zou komen te staan. Veel beter dan de ontwerpers van de wet begrepen de vakbondsleiders, dat het op hetzelfde moment wel eens zou kunnen blijken, dat met die hele wet aan het Britse kapitalisme een bijzonder slechte dienst was bewezen.

De Britse vakbondsleider V i c F e a t h e r riep het zonder enige terughouding de Britse heersende klasse toe:

"Julie kunt", zei hij, "de beheersing van de arbeidersklasse veel beter aan o n s overlaten, inplaats van die zelf ter hand te nemen via

1) Deze van Marx stammende formulering is te vinden in diens in 1843 geschreven opstel "Inleiding tot een kritiek op de rechtsfilosofie van Hegel".

deze slechte en onpraktische wet. Wij doen dat veel handiger en veel tactischer dan jullie. Als jullie het er om te doen is de arbeiders in toom te houden, vertrouw dat dan aan ons toe. Wij zijn op dat gebied specialisten!"

Maar de regering-Heath bleef doof voor deze logica.

H e t v o o r s p e l .

Dat de wet op de industriële betrekkingen onpraktisch was, gelijk Feather haar genoemd had, kwam in de lente van 1972 duidelijk aan het licht. Op een andere plaats 2) hebben wij er al melding van gemaakt, dat Groot-Brittannië in die periode overrompeld werd door een reeks van bedrijfsbezettingen. De bezetting van de fabriek van Plessey in Alexandrië 3) was de eerste. In april j.l. was het aantal bezettingen al behoorlijk toegenomen, in mei en juni groeide het nog zéér aanzienlijk. Bedrijfsbezetting echter was een vorm van arbeidersoptreden, die in het wetsontwerp helemaal niet voorzien was. Daarom kon de Industrial Relations Act in al die gevallen helemaal niet worden toegepast, evenmin trouwens als op de langzaam-aan-acties, die de Britse arbeiders omtrent die tijd al evenzeer als strijdmiddel hanteerden. Naast die bedrijfsbezettingen echter kwam het in Groot-Brittannië tot drie grote stakingsbewegingen, waarbij veel grotere groepen arbeiders betrokken waren dan het geval was bij een van de bezettingen. Die drie stakingen - van de mijnwerkers, van het spoorwegpersoneel en van de havenarbeiders - kunnen met elkaar worden beschouwd als de grote krachtproef voor de Industrial Relations Act.

Bij elk van deze drie stakingen hebben de arbeiders een grote overwinning behaald. Niet slechts in die zin, dat al hun eisen volledig werden ingewilligd, maar ook in deze, dat niet enkel de werkgever tot toegeven werd gedwongen, doch tevens de regering en de gehele heersende klasse.

Het begon met de staking van de mijnwerkers, waarvan wij het verloop in een der vorige nummers 4) al uitvoerig hebben geschetst. De lezer zal zich ongetwijfeld herinneren, dat de vakbond er het signaal toe had gegeven en dat deze zich daarbij een "normale" actie voorstelde, met de gebruikelijke onderhandelingen aan de groene tafel. Men zal zich ook herinneren, dat hetgeen werkelijk gebeurde het raam van zulk een traditionele vakbondsactie ver te buiten ging. Wij hebben het destijds beschreven hoe de kompels zélf alle initiatieven in handen namen, hoe de mijnwerkersbond volledig op de achtergrond werd gedrongen en hoe de arbeiders vele kilometers door het land reisden om niet slechts de schachten, maar ook de elektrische centrales en de grote kolen-opslagplaatsen met stakingsposten te omringen.

De lezer weet ongetwijfeld nog wat er dank zij het zelfstandig en vastberaden optreden van de mijnwerkers, dat tot het gewone vakbondsoptreden in de scherpste tegenstelling stond, uiteindelijk gebeurde. Minister-president Heath moest toegeven, dat het land in een uiterst gevaarlijke crisis was geraakt. Toen er pogingen werden beraamd om de keten van postende stakers bij Englands grootste kolendepot in de buurt van Birmingham met militair geweld te breken, viel de beslissing. De kompels verklaarden onbevreesd, dat in 't geval van een militair ingrijpen, rekening diende te worden gehouden met een regelrechte opstand in Englands belang-

2) Zie "Daad en Gedachte", mei 1972, blz. 1.

3) Zie "Daad en Gedachte", december 1971, blz. 16.

4) Zie "Daad en Gedachte", mei 1972, blz. 3 e.v.

rijkste industriegebied. Met die dreiging voor ogen ging de heersende klasse door de knieën. De regering capituleerde volledig voor de eisen van de mijnwerkers, een minister nam het vliegtuig naar Birmingham om de militaire operatie af te gelasten.

Toen deze mijnwerkersstaking op 10 januari uitbrak, was de Industrial Relations Act nog maar net door het parlement aanvaard en nog maar nauwelijks van kracht. Gedurende het gehele verloop van de strijd is er geen sprake van geweest dat zij zou worden toegepast. In zoverre kan de mijnwerkersstaking dan ook niet als een krachtproef voor de wet beschouwd worden. Het kersvers door de heersende klasse gesmede wapen bleef vooralsnog in de schede. Maar het élan dat de arbeiders ontwikkelden tijdens de twee grote stakingen die er onmiddellijk op volgden kan alleen uit de zege der mijnwerkers en het door hun optreden gewekte enthousiasme worden verklaard. Zo gezien vormt de ruim twee en een halve maand durende mijnwerkersstaking het lange voorspel tot de grote strijd, een voorspel, waarvan de betekenis volkomen ontging aan allerlei zogenaamd "linkse" groepen in Engeland, die juist in verband met de Industrial Relations Act een grote activiteit ontplooiden.

De illusies der idealisten.

Nadat eind maart de Britse mijnwerkers een loonsverhoging van 20 tot 22% bedongen hadden en daarmee regering en bourgeoisie een verpletterende nederlaag hadden bezorgd, kwam al in de eerste helft van april het spoorwegpersoneel in actie. Het karakter van zijn strijd verschilde aanmerkelijk van die van de mijnwerkers. Weliswaar noopten ook in dit geval de arbeiders de bonden ertoe de staking te proklameren, maar zij lieten, toen dat eenmaal geschied was, anders dan de kompels hadden gedaan, het initiatief toch grotendeels aan de vakbondsleiders over. Van een zelfstandig optreden der spoorjongens was, aanvankelijk althans, nauwelijks sprake.

De leiders deden wat leiders gewoon zijn om te doen: zij aarzelden. De Britse Bond van Spoorwegpersoneel was de eerste vakvereniging in Groot-Brittannië die direct te maken kreeg met de nieuwe omstandigheden die door de Industrial Relations Act waren geschapen. De doodsbenuwde bureaucraten verzuimden niet daarover steen en been te klagen, maar verder ondernamen zij praktisch niets. De Engelse spoorwegmaatschappijen echter legden vanzelfsprekend geen spoor van aarzeling aan de dag. Zij richtten zich tot de overheid en verlangden, dat de nieuwe wet nu ook zou worden toegepast. Daarop werd tegen de spoorwegvakbond een geding aangespannen en daarmee was er meteen een aanzienlijke boete voor de bond in het vooruitzicht.

In die fase der ontwikkeling overstelpten de "linkse" groepen de vakbeweging met verwijten. Als echte politieke idealisten verzuimden die groepen daarbij niet terzelfdertijd "goede raadgevingen" te verstrekken voor de juiste vakbondsstrategie.

Nooit hadden deze verschillende groepen ook maar één poging ondernomen om het werkelijk karakter van de vakbeweging te analyseren. Inplaats daarvan hadden zij in hun vlugschriften en kranten ijverig de illusie helpen verbreiden, dat de vakbeweging "met wat druk van onderop" zou kunnen worden "geradicaliseerd" 5). Dat al hun hoop op een "omkeer" van het vakbondsbeleid alleen maar een vrome wens was gebleven, dat de druk van de "wilde" stakingen door de vakbonden alleen maar met tegendruk was beantwoord, belette hun niet alles op de kaart van de vakbeweging te zetten. "De Britse vakbeweging", zo verkondigden zij, "moet in het offensief gaan en als antwoord op de Industrial Relations Act de algemene staking

proklameren."

Nu had die Britse vakbeweging in de dagen dat de wet op de industriële betrekkingen nog niet meer dan een ontwerp was, al te kennen gegeven naar een dergelijk "paardemiddel" niet te willen grijpen. Die verklaring was uiteraard een armzalig dekmanteltje voor 't naakte feit, dat zij het ook niet k ó n . De "linkse" groepen veronderstellen in feite, dat de vakbeweging wat zij toen niet kon, nu opeens onder veel moeilijker omstandigheden wél zou kunnen. Maar zo zagen zij het zelf natuurlijk niet. Voor hen als politieke idealisten was het allemaal geen zaak van niet k u n n e n , maar een zaak van w i l l e n o f n i e t . Zij begrepen niet, dat de vakbonden als organen van de burgerlijke maatschappij eenvoudig niet tegen de burgerlijke wet te velde konden trekken, ook al waren die bonden als het zo uitkwam wel genegen om de schijn op zich te laden van het tegen-deel.

"Geef mij", moet de Griekse natuurkundige Archimedes eens ver voor onze jaartelling hebben uitgeroepen, "een steunpunt buiten deze wereld en ik kan deze wereld uit haar voegen lichten." De arbeiders, als klasse van de burgerlijke wereld, die desondanks buiten de burgerlijke wereld staat, is tot iets dergelijks in staat als waarvan Archimedes droomde toen hij de wetten van de hefboom opstelde. Daar komt dan bij, dat de arbeiders zélf een krachtige hefboom vormen. De vakbonden echter beschikken noch over een steunpunt, noch over een hefboom in deze zin. Zij hebben geen andere keus dan deze: tegen de burgerlijke wet in verzet te komen op de grondslag van de burgerlijke wet zélf. Dat was het dan ook waartoe de Britse Bond van Spoorwegpersoneel zich gereedmaakte.

D e l a d i n g e x p l o d e e r t .

Van een oproep tot een algemene staking kwam natuurlijk niets. De bond ging op een andere wijze te werk en moest op andere wijze te werk gaan. Voor het, op grond van de Industrial Relations Act opgerichte Industriële Hof, verklaarden zijn advocaten, dat de spoorwegvakbond door zijn leden en door de shopstewards tot het uitroepen van de staking was gedwongen en dat de bond als zodanig niet voor het drijven van de shopstewards verantwoordelijk kon worden gesteld.

Het pleidooi had twee onmiddellijke gevolgen:

- Op hetzelfde moment, dat de spoorwegvakbond zich op deze wijze van de staking distancieerde veranderde het karakter daarvan. De strijd was daardoor opeens de zaak van de arbeiders zelf geworden. Dat kwam ook terstond aan het licht. Toen de vakbondsleiding achter de rug van de leden om met de spoorwegen een compromis sloot, staakten de arbeiders - na een korte verwarring - eenvoudig dóór. Van toen af beslisten de arbeiders zélf over hun eigen strijd.

- Het tweede gevolg van het rechtsgeding was, dat het Hof van Appèl erover moest beslissen of een vakbond nu werkelijk verantwoordelijk kon worden gesteld voor de daden en het optreden der shopstewards in de zin van de Industrial Relations Act of niet.

De uitspraak waartoe het Hof van Appèl kwam was deze, dat een vakbond daarvoor n i e t verantwoordelijk kon worden gesteld. Door dit arrest werd praktisch de bodem onder de wet op de industriële betrekkingen weggeslagen. Dat was ook het oordeel van het Britse dagblad "Daily Telegraph" 6). De gevaarlijke lading, die van het begin af aan in het juridische knutselwerk verborgen zat, was geëxplodeerd. In de war gebracht door de beslissing van het Hof van Appèl, verrast door de strijdvaardigheid der nu zelfstandig optredende arbeiders, willigden de spoorwegmaatschappijen alle door het personeel gestelde eisen in.

Dit alles had vérstrekkende konsekwenties. Nog voor de staking van de spoor-

jongens ten einde was hadden de dokwerkers de arbeid neergelegd, eerst in Liverpool, vervolgens ook in Londen. De reden was: een rationalisatie bij het containervervoer, die tot een aantal ontslagen dreigde te leiden. De Bond van Transportarbeiders, die een aanzienlijke boete boven zijn hoofd zag hangen en die zich met het oog op de Industrial Relations Act zo veilig mogelijk wilde opstellen, verzocht de arbeiders om hun spontane actie onmiddellijk stop te zetten. De dokwerkers dachten er niet aan en weigerden. Van het begin af aan toonden zij zich even strijdlustig als de mijnwerkers vier maanden daarvoor. De sociale atmosfeer werd net zo geladen als het geval was geweest in februari en in maart. De Britse heersende klasse zag zich voor de vraag gesteld, wat zij, na de uitspraak van het Hof van Appèl met het wapen van de Industrial Relations Act nog zou kunnen uitspreken.

Dat de Transportarbeidersbond, die zich bovendien nog tegenstander van de havenstakingen verklaard had, niet voor het Industriële Hof kon worden gedaagd, was duidelijk vastgesteld. Daarom besloten de ondernemers inplaats van de bond drie shopstewards te doen dagvaarden. Die, zo werd er geredeneerd, zouden zich aan hun verantwoordelijkheid niet kunnen onttrekken.

De drie shopstewards deden dat ook niet. Ze deden iets heel anders, iets onverwachts, iets wat, gezien de Engelse rechtsverhoudingen, opmerkelijk kon worden genoemd. De drie shopstewards namelijk weigerden om voor het Industriële Hof te verschijnen. Ze maakten zich daarmee schuldig aan iets, dat in het Engelse recht "Attempt of Court" ("belediging van het gerecht") wordt genoemd en waarop een zware straf staat.

Het Industriële Hof nam onmiddellijk zijn maatregelen. Het vaardigde een ultimatum en een arrestatiebevel uit. De drie shopstewards dienden zich vóór twee uur 's middags van de volgende dag bij het Industriële Hof te hebben gemeld. Zo niet, dan zouden ze de gevangenis ingaan. Het "wilde" stakingscomité van de havenarbeiders bleef het antwoord daarop niet schuldig. Het verklaarde:

"De drie shopstewards zullen in geen geval voor het Industriële Hof verschijnen. Indien ze op grond daarvan gearresteerd worden, zal de staking onmiddellijk over alle Britse havens worden uitgebreid. Er moet in dat geval rekening worden gehouden met een wilde staking in het gehele transportbedrijf en eventueel zelfs - want wij weten ons verzekerd van de sympathie van de shopstewards in vele andere bedrijfstakken - met 'n "wilde" algemene staking."

Dat het allerminst om een loos dreigement ging werd de Britse bourgeoisie op de bewuste dag nog vóór 't ultimatum was verstreken al duidelijk gemaakt. Van de in totaal 40.000 Britse havenarbeiders gingen er 35.000 in staking. Er werd in praktisch geen enkele Britse haven meer gewerkt. In de Londense regeringswijk werd het bericht ontvangen, dat de havenarbeiders zich al gereedmaakten voor een mars naar het gerechtshof. De situatie was even dreigend geworden als op het tijdstip, dat de militaire voorbereidingen werden getroffen voor een optreden tegen de stakingsposten bij 't kolendepot van Birmingham. Heel de Britse arbeidersklasse wachtte met ingehouden adem af.

De "Official Solicitor" grijpt in.

Op dat beslissende moment gebeurde er iets dergelijks als er in maart tijdens de mijnwerkersstaking was gebeurd. Toen werd de toestand gered door een plaatselijk prefect en door de minister van binnenlandse zaken. Nu was het geen politieautoriteit en geen minister die handelde, maar een functionaris, die de titel heeft van "Official Solicitor", wat vrij kan worden vertaald met "advocaat van de

koningin". Zijn naar buiten toe nauwelijks bekende taak bestaat voornamelijk hieruit, dat hij gevallen van "ongehoorzaamheid aan de Britse justitie" moet bestuderen en eventuele veroordeelden moet bijstaan. Op het uur dat het ultimatum afliep verscheen hij voor het Industriële Hof. Ongevraagd, zoals officieel beweerd wordt; op instigatie van de regering, naar iedereen begrepen heeft.

De "Official Solicitor" verklaarde, dat hij zich als vertegenwoordiger van de niet verschenen shopstewards wilde zien beschouwd en hun plaats innam. Het Industriële Hof trok daarop het arrestatiebevel tegen de drie shopstewards in. 't Meer dan levensgrote gevaar van 'n "wilde" landelijke massastaking was daarmee afgewend. Door de gang van zaken echter was ook aan het hele rechtsgeding op grond van de Industrial Relations Act iedere zin ontnomen. Ook het derde bedrijf van het sociaal gebeuren eindigde met een volledige capitulatie van de overheid. Weldra gingen ook de werkgevers door de knieën. De dokwerkers kregen datgene waarvoor ze in strijd waren gegaan.

Omtrent de situatie die daarmee was geschapen maakte de heersende klasse zich geen illusies. "Moet", zo had het toonaangevende Britse dagblad "The Guardian" zich op 2 juni al afgevraagd, "Engeland nu werkelijk 'n reeks van catastrofale stakingen zien uitbreken, alleen maar doordat de regering-Heath een rammelende wetgeving tot stand heeft gebracht, een wetgeving die zo slecht in elkaar zit, dat de regering zelf genooddaakt is ieder ogenblik zelf de ondeugdelijkheid daarvan te bewijzen?" De gevoelens die "The Guardian" vertolkte bleken door velen te worden gehuldigd.

Meer en meer vernam men de openlijke erkenning, dat de wet op de industriële betrekkingen "slecht was voor koningin en land", zoals de Britse uitdrukking luidt, een uitdrukking waarmee natuurlijk bedoeld werd, dat zij een belemmering vormde voor het goed functioneren van het kapitalistische bedrijfsleven. Op een vroeger tijdstip reeds had de "Sunday Times" geconstateerd, dat "verstandige en scherp ziende ondernemers op de Industrial Relations Act wel geen beroep zouden doen" 7). Voor de "Daily Telegraph" was de toestand aanleiding om eindelijk het lang verborgen gehouden geheim van deze wet aan de openbaarheid prijs te geven:

"De wet is nooit uitgevaardigd", zo schreef het blad 8), "om te worden toegepast bij normale stakingen, die geleid worden door vakverenigingen".

Na de staking van de dokwerkers (we bedoelen die van juni) gingen er overal stemmen op, die pleitten voor een andere methode tot handhaving van de klassenvrede. De Federatie van Britse Ondernemers stelde de vakbeweging voor om gezamenlijk een "raad van arbitrage" te vormen. Het idee werd door de vakbeweging met vreugde begroet en de reden voor die vreugde werd door de vakbeweging niet verheimelijkt:

"Wij en de ondernemers", zo verklaarde zij, "worden door de ongecontroleerde acties van de arbeiders in gelijke mate bedreigd."

Zover was - eind juni - de ontwikkeling gerijpt. Toen de maand juli in het land kwam bleek, dat het inzicht van de scherpst ziende Britse ondernemers nog geenszins had gezegevierd en dat de bourgeoisie van Groot Brittannië, na drie smadelijke nederlagen, er de voorkeur aan gaf met een krachtig tegenoffensief haar geschokt prestige te herstellen.

-
- 5) Onze Britse vrienden zijn van mening - en wij delen hun standpunt - dat de illusie, die de "linkse" groepen omtrent de mogelijkheid tot een "radicalisering" van de vakbeweging koesteren, daaruit voortvloeit, dat zij de vakbeweging niet als een instrument van de kapi-

talistische maatschappij beschouwen, maar, ondanks alles, als organisaties van de arbeidersklasse, zij het dan als organisaties onder leiding van een "slechte" bureaucratie. Die opvatting hangt weer ten nauwste samen met het feit, dat de bedoelde groepen stuk voor stuk een "voorhoedekarakter" hebben en derhalve blind zijn voor alle zelfstandige arbeidersactie en voor de kracht die daarbij door de arbeiders wordt ontwikkeld.

- 6) "Daily Telegraph" van 15 juni 1972.
- 7) "Sunday Times" van 23 april 1972.
- 8) "Daily Telegraph" van 15 juni 1972.

=====

H E T M I S L U K T E T E G E N O F F E N S I E F
V A N D E B R I T S E B O U R G E O I S I E

NADAT de heersende klasse van Groot-Brittannië tot driemaal toe had moeten capituleren voor de strijdende arbeiders, ging zij vervolgens over tot een tegenoffensief. De kans daartoe zag zij schoon, toen zich in de eerste helft van juli opnieuw moeilijkheden voordeden in de Londense haven. Het ging daarbij om de vraag in hoeverre het laden en lossen van containers tot de bevoegdheden van de speciaal geschoolde dokwerkers moest worden gerekend. Het probleem hield natuurlijk direct verband met die technische- en economische ontwikkelingen, die tot het containervervoer hebben geleid.

Het vervoer van enorme containers (oftewel laadkisten) is natuurlijk pas mogelijk nadat het havenkapitaal zich enorme investeringen heeft getroost. Er zijn speciale schepen voor nodig en ook speciale kranen, die in één hijs de laadkisten van het schip tillen om ze op platte spoorwagens te zetten of omgekeerd. Die investeringen echter leveren grote voordelen op. De stuwadoors, die op vakkundige wijze stukgoederen in- of uit een vrachtboot brengen, worden overbodig. Het aantal hijskranen - en daarmee ook het aantal kraanmachinisten - kan drastisch worden beperkt en voor het vastsjorren van de laadkisten op de spoorwagens zijn lang niet meer zoveel bekwaamheden vereist en kunnen ook ongeschoolden worden gebruikt. Bovendien: op de speciale containerschepen kan zoveel vracht tegelijk worden vervoerd, dat het gehele systeem ook in dát opzicht kostenbesparend werkt.

In de haven van Londen heeft de nieuwe vervoerstechniek het aanzijn gegeven aan een aparte categorie containerwerkers, die door de traditionele dokwerkers als concurrenten worden beschouwd.

Toen dit in de maand juli opnieuw tot een verzetsactie van de zich in hun bestaan bedreigd voelende dokwerkers leidde, hielden de ondernemers het been stijf. Zij waren wél bereid om gezamenlijk met de transportarbeidersbond het probleem van de werkgelegenheid en de mogelijkheid van nieuwe arbeidsplaatsen voor dokwerkers te onderzoeken, maar zij wilden geenszins onmiddellijk toegeven aan alle eisen die door de dokwerkers via een van onderen op gevormd comité werden gesteld. De dokwerkers antwoordden met een staking, waarop de ondernemers van hun kant wederom een beroep deden op de Industrial Relations Act.

Wat men beleefde was een herhaling van de situatie die zich in juni had voorgedaan. Wederom werden enige shopstewards - vijf ditmaal - voor 't Industrie-

le Hof gedaagd en wederom weigerden de mannen te verschijnen. Opnieuw werd er een arrestatiebevel tegen hen uitgevaardigd wegens belediging van de rechterlijke macht en wederom dreigde het "wilde" stakingscomité van de dokwerkers met een aanzienlijke uitbreiding van de strijd en eventueel zelfs 'n "wilde" algemene staking. Daarmee echter houdt de overeenkomst tussen juli en juni op. De Britse bourgeoisie, bevreesd voor nog verder gezichtsverlies, liet het ditmaal wél op een staking aankomen. De vijf shopstewards werden op vrijdag 21 juli opgesloten in de Pentonville-gevangenis in Noord-Londen.

Verwachtten de heersers dat de actie van de dokwerkers geïsoleerd zou blijven, omdat de nogal krasse wijze waarop zij hun bevoorrechte groepspositie verdedigden weinig sympathie zou kunnen wekken bij andere groepen arbeiders? Speculeerden zij op de controverse tussen dokwerkers en containervervoerders? Als het zo is hebben zij buiten de waard gerekend. De containerwerkers waren de eersten die zich met de dokwerkers solidair verklaarden in wat zich binnen tweemaal 24 uur ontwikkelde tot een nóg verbitterder gevecht tegen de wet op de industriële verhoudingen en alles wat er mee samenhangt dan het land in juni had gezien.

Nog in de nacht van 21 op 22 juli legden de technici van de grote kranten de arbeid neer. Het personeel van twee grote Londense handelsdrukkerijen weigerde iedere arbeid, maar drukte alleen nog maar affiches en manifesten voor het "wilde" stakingscomité van de havenarbeiders. Alle Engelse havens gingen plat. Er reden geen bussen meer in Londen. Een golf van "wilde" stakingen overspoelde het land, die de ene bedrijfstak na de andere lamlegde. In de week die op de arrestatie der vijf shopstewards volgde steeg de sociale spanning tot een ongekennde hoogte. De mijnwerkers in Wales en in andere mijndistricten verlieten de schachten en kondigden hun staking aan. In het land zonder kranten kondigden radio en televisie van uur tot uur nieuwe onrust en nieuwe sociale conflicten aan. Halverwege de week bestond er geen enkele twijfel meer over, dat de "wilde" algemene staking van onder op, bezig was op gang te komen en dat het op zijn hoogst nog maar een kwestie van dagen was of ze zou inderdaad een feit zijn. In de hoofdstad Londen gebeurde bovendien datgene, waarmee de mijnwerkers al in maart hadden bedreigd: het verzet nam daar - zij het op beperkte schaal - de vorm aan van een opstand. Woedende arbeidersmassa's omsingelden de Pentonville-gevangenis die op een gegeven moment zelfs werd bestormd. Voor de gevangenispoort raakten de verbitterde dokwerkers slaags met de politie.

Op dit algemene verzet van praktisch de gehele Britse arbeidersklasse is 't tegenoffensief van de bourgeoisie volkomen vastgelopen. Opnieuw werd er ingegrepen door de "Official Solicitor". Precies een week nadat ze gearresteerd waren werden de vijf shopstewards weer in vrijheid gesteld. Voor de vierde achtereenvolgende maal capituleerden de bourgeoisie en haar regering voor 't Britse proletariaat. Tegelijkertijd werden ondernemers en vakbeweging het onder de zware druk der omstandigheden nu snel eens over hun gezamenlijke arbitragecommissie. Om haar gezicht te redden verklaarde de regering-Heath, dat ze de oprichting daarvan met grote belangstelling begroette, maar dat er voor haar geen aanleiding was om de Industrial Relations Act buiten werking te stellen. "Wet is wet", aldus het regeringsstandpunt. De schijn was gered, de nederlaag van de heersers was onmiskenbaar. Het Hogerhuis als opperste instantie, annuleerde de uitspraak van het Hof van Appel. In het vervolg zouden de bonden weer wél aansprakelijk zijn voor de daden van hun leden. Dat leek de weg te banen om de wet op de industriële verhoudingen nu tóch te kunnen toepassen. Eén van de Britse kranten maakte duidelijk, dat de toepassing van de wet daardoor juist onmogelijk werd. De klok was teruggedraaid naar het moment, dat de wet werd afgekondigd.

=====

HERDRUK VAN EEN BROCHURE VAN

HENRIËTTE ROLAND HOLST

DE DUITSE uitgeverij "Kollektiv Verlag", die zich specialiseert op marxistische- en anarchistische literatuur, heeft dezer dagen een Duitse herdruk doen verschijnen van een oude brochure van Henriëtte Roland Holst. Het betreft hier haar boekje "Partei und Revolution", dat in 1921 in Wenen verscheen en dat thans de titel van "Die revolutionäre Partei" heeft meegekregen. De inhoud stemt letterlijk overeen met de artikelserie "De taak der communistische partij in de proletarische revolutie" die zij in 1920 in Holland publiceerde in het halfmaandelijks tijdschrift "De Nieuwe Tijd". De eerste Duitse uitgave, verschenen bij het Verlag der Arbeiterbuchhandlung, werd door de schrijfster zelf verzorgd. Met die uitgave is de huidige Duitse identiek.

De nieuwe Duitse druk is voorzien van 'n vrij uitvoerige inleiding en van enkele tekst-kritische notities. Beide - inleiding én notities - stammen van één van de medewerkers van "Daad en Gedachte", die het uiteraard allerminst eens is met de opvattingen van Roland Holst. Zij stond, toen zij in 1920 haar artikelserie publiceerde en ook toen zij deze in het Duits vertaalde, op het standpunt, dat de proletarische omwenteling der huidige maatschappij slechts zou kunnen slagen indien deze geleid werd door een vastberaden partij van moreel hoogstaande revolutionairen. Als het voorbeeld van een dergelijke partij beschouwde zij die van de Russische bolsjewiki. Het behoeft voor onze lezers nauwelijks betoogd te worden, dat inleider en schrijfster door een afgrond van elkaar gescheiden zijn.

De inleider maakt van dat feit allerminst een geheim. Integendeel, hij legt er de nadruk op en doet tegelijkertijd een poging de oorzaak ervan op te sporen. Hij meent die te hebben gevonden in de idealistische maatschappijbeschouwing, die Henriëtte Roland Holst - óók op die momenten, dat het anders leek - haar leven lang gehuldigd heeft. De inleider schrijft:

"Voor een goed begrip van haar betekenis moet nadrukkelijk worden vastgesteld, dat zij bepaald niet de marxistische theoretica was, die een vroege en zeer verbreide legende van haar gemaakt heeft."

Volgens de inleider is heel het denken van Henriëtte Roland Holst doortrokken van een on-marxistisch idealisme. Voor haar, zo zegt hij, was het socialisme een schoon en heerlijk ideaal, dat haar in extase bracht en waar zij op dezelfde manier naar uitzag als sommige gelovigen naar de wederkomst des Heren. Haar verhouding tot dat socialisme zoals zij het zag karakteriseert de inleider als een religieuze verhouding. Hij noemt haar beurtelings een "missionaire" en "de heilige der zoetsappigen" en hij verklaart uit deze instelling - gevolg volgens hem van de omstandigheid, dat zij altijd het kind van een burgerlijke wereld is gebleven - de diverse posities, die zij op verschillende tijdstippen in de arbeidersbeweging heeft ingenomen.

De hyper-idealistische instelling van Roland Holst - aldus de inleider - is er de oorzaak van geweest, dat zij de breuk, die zich in 1909 in de Nederlandse sociaaldemocratie voltrok, als een ramp beschouwde. Toen er, door die breuk, in Holland twee sociaaldemocratische partijen ontstonden, werd zij tussen die beiden heen en weer geslingerd en min of meer beschouwde zij het als haar taak die breuk te helen. Feitelijk overkwam haar precies hetzelfde toen het in de loop van 1920 en in het voorjaar van 1921 hoe langer hoe duidelijker werd, dat er een definitieve breuk dreigde tussen de zogenaamd Kommunistische Internationale van Moskou.

en die richting, die o.m. vertegenwoordigd werd door de Kommunistische Arbeiders Partij van Duitsland. Net als in 1909 en in de jaren die daar onmiddellijk op volgden nam Henriëtte Roland Holst ook nu weer een soort van "tussenpositie" in, van waaruit zij probeerde te bemiddelen.

Over het werkelijke karakter van die "tussenpositie" maakt de inleider zich geen illusies. Volgens hem naderde mevrouw Roland Holst slechts bij oppervlakkige beschouwing af en toe de zienswijze van de KAPD, maar bleek zij, voor wie scherper toezag, zich nooit ver van het officiële standpunt van Moskou te verwijderen. Hoe het zij, de thans herdrukte brochure moet men beschouwen als een zet op het toenmalige politieke schaakbord, een zet waarmee beoogd werd het in de ogen van mevrouw Roland Holst zo kostelijk goed van "de kommunistische eenheid" ongeschonden te bewaren. Het is geen toeval dat de brochure, die verscheen kort voordat in de zomer van 1921 op het wereldcongres van de Komintern in Moskou de meningsverschillen met de KAPD werden uitgevochten, nauwkeurig overeenstemt met de algemene strekking van de twee redevoeringen die Henriëtte Roland Holst op dat congres in Moskou heeft gehouden.

De inleider plaatst de tekst van Roland Holst tegen deze historische achtergrond. Hij legt de zwakke plekken én de tegenstrijdigheden ervan bloot en geeft ook aan waar die uit voortspruiten: "... Henriëtte Roland Holst beschouwde alle toenmalige meningsverschillen als tactische kwesties, waarover 'broeders van goeden wille' met een beetje offerbereidheid het best eens zouden kunnen worden..." Zij, zo zegt hij,

"zag niet, en kon ook nog niet zien, dat bij de discussie tussen de KAP en Moskou twee geheel verschillende werelden op elkander botsten: de wereld van de proletarische klassenstrijd in de moderne industrielanden en die van het zich in Rusland ontplooiende staatskapitalisme."

De inleider houdt zich ook bezig met de vraag of het nog wel zin heeft om een brochure, die zo lang geleden werd geschreven, opnieuw uit te geven. Zijn antwoord luidt, dat een herdruk daarvan wel degelijk actuele betekenis heeft. Immers de vraag óf de een of andere partij in de proletarische revolutie een rol te vervullen heeft - en zo ja wélke, zo nee, waarom dan niet - houdt ook heden nog de gemoederen bezig. Het kan zijn nut hebben, meent hij, het pleidooi dat Henriëtte Roland Holst destijds met deze uiteenzetting vóór een dergelijke rol van de partij gehouden heeft aan kritisch onderzoek te onderwerpen. Een dergelijk kritisch onderzoek kan natuurlijk niet eindigen met de vaststelling, dat praktisch al haar argumenten in de loop van een halve eeuw door de historische werkelijkheid grondig zijn weerlegd, dat de perspectieven die zij schilderde niets anders dan hersenschimmen zijn gebleken. Integendeel, daarmee begint het pas. Waarom het gaat is de vraag hoe of dat komt. Het antwoord van de inleider is, dat dit moet worden geweten aan haar methode. Daar waar hij zich met die methode bezig houdt, polemiseert de inleider als het ware over het hoofd van Henriëtte Roland Holst heen met al diegenen, die met een soortgelijke methode tot soortgelijke conclusies komen om een soortgelijke reden: deze namelijk, dat het wezenlijke verschil tussen de burgerlijke- en de proletarische omwenteling niet wordt onderkend. Dát is de wezenlijke strekking van zijn betoog, dat tegelijkertijd een "sociaal-politiek" portret van mevrouw Roland Holst bevat.

Naar de mening van de inleider vormde het thans herdrukte boekje haar politieke "zwanenzang". In de ruim dertig jaar die haar na 1921 nog beschoren waren, verloor zij, zegt hij, hoe langer hoe meer iedere betekenis. Vergeten door de arbeiders, tot wie zij zich tengevolge van een - overigens wederkerig - misverstand voelde aangetrokken gedurende een bepaalde periode in de ontwikkeling der so-

ciaaldemocratie, werd zij bij haar dood in 1952 nog slechts bewierookt door de burgerlijke wereld, die zij - zonder daar zelf ook maar enig vermoeden van te hebben - in 1921 in feite verdedigde toen zij in Moskou de zijde van de bolsjewiki koos.

De prijs van het boekje bedraagt DM 4.50.

=====

DE AUTOBIOGRAFIE VAN EEN

DUITSE ARBEIDER

BIJ DE UITGEVERIJ "Neue Kritik" in Frankfurt am Main is nog niet zo heel lang geleden een bijzonder belangwekkend en boeiend boek verschenen. De schrijver ervan heet Karl Retzlaw, het boek heet: "Spartakus, opgang en neergang". De ondertitel luidt: Herinneringen van een partij-arbeider". Die ondertitel geeft zeer nauwkeurig weer wat het vijfhonderd bladzijden dikke boek eigenlijk behelst. De titel slaat op datgene, waarop de schrijver der herinneringen het accent laat vallen.

Karl Retzlaw is over de helft van de 70. Hij werd in 1896 te Scheidemühl in Oost-Pommeren geboren. Zijn vader, een kleine meubelmaker, stierf toen hij vier jaar oud was, zijn gezin in zeer behoeftige omstandigheden achterlatend. Toen de kleine Karl twaalf jaar was geworden kon zijn moeder het in Scheidemühl niet langer bolwerken. Ze trok met haar kinderen naar een kelderwoning in het grauwe noorden van Berlijn. Zij vond er werk als arbeidster in een marmeladefabriek, Karl kwam later als arbeider onder meer te werken bij het reusachtige bedrijf van de AEG in de Voltastraat, op vrij korte afstand van zijn moeders woning. Hij was toen, in Berlijn, al in aanraking gekomen met de sociaaldemocratie en de arbeidersbeweging. Haar, dat wil zeggen de arbeidersbeweging, niet de sociaaldemocratie, is hij zijn leven lang trouw gebleven. "De diverse arbeidersorganisaties die er al zo in Duitsland geweest zijn", zegt hij aan het slot van zijn relaas, "zijn mijn milieu geweest van mijn jeugd af aan. Ik heb aan hun oorspronkelijke doeleinden vastgehouden, toen ze door de leiders werden opgegeven."

Die visie op de organisaties der oude arbeidersbeweging en hun leiders is niet de onze, maar dat doet er op deze plaats héél weinig toe. Wij bespreken het boek van Karl Retzlaw niet om ons kritisch met zijn opvattingen bezig te houden, maar om de lektuur ervan aan diegenen die Duits kunnen lezen bijzonder warm aan te bevelen. Want de auteur, die kennelijk over een fabelachtig geheugen beschikt, vertelt zijn leven onopgesmukt en met een overrompelende eerlijkheid. Hij vertelt het ook met een overvloed aan juist die details die van betekenis zijn en die de lezer in staat stellen tot een eigen oordeel. Bovendien: de algemene visie op de oude arbeidersbeweging die Retzlaw er op na houdt moge van de onze afwijken, zijn blik is scherp genoeg om haar gebreken te onderkennen en hij weet die trefzeker aan de kaak te stellen, onverschillig of het nu gaat om de sociaaldemocratie waartoe hij in zijn jeugd, dan wel om de KPD waartoe hij op latere leeftijd heeft behoord. Nergens in zijn levensbericht blijkt, dat hij zelf beseft heeft, dat heel die oude arbeidersbeweging waaraan zijn leven heeft behoord, in feite een onderdeel van de burgerlijke samenleving vormde. Niettemin: de feiten die hij meedeelt schreeuwen het als het ware van de daken!

Retzlaw noemt zichzelf: een partij-arbeider. Die benaming is juist, wanneer daaronder maar niet verstaan wordt: een arbeider, die met partij-bacillen is be-

smet en dientengevolge de traditionele partijsprookjes opdist. Retzlaw bluft niet en houdt zich sober aan de feiten. Het is duidelijk uit zijn tekst, dat de Spartakusbond uit de dagen dat Karl Liebknecht nog leefde en deze bond nog niet verzielt was door het z.g. bolsjewiseringsproces, zijn grote liefde heeft. Voor de bonzen die in de jaren '20 als trouwe discipelen van Moskou de Duitse arbeiders het ene rad na het andere voor de ogen hebben gedraaid, heeft hij alleen maar grote verachting. Maar ook ten opzichte van de Spartakusbond in de jaren van de eerste wereldoorlog maakt hij zich niet schuldig aan legendevorming. Dat deze bond een grote invloed onder de arbeiders zou hebben gehad, gelijk later is beweerd, wordt vlot door hem van tafel geveegd. Trouwens: nergens spreekt Retzlaw van een grote invloed van welke organisatie dan ook. Wat telkens en telkens terugkeert in zijn relaas, is de onverschilligheid waarmee de lawine van partijpropaganda door de Duitse arbeiders ontvangen wordt. Bij hem zijn die arbeiders allerminst "revolutionaire" helden, maar proletariërs van vlees en bloed, uitgebuit en vermoed, te afgestompt om er politieke- of sociale belangstelling op na te houden, misbruikt door hun broodheren en de politici, ook door die politici die het niet moe worden om het te doen voorkomen alsof zij in naam van die proletariërs spreken.

Retzlaw is een ontwikkeld arbeider, één die van jongsaf aan door een hartstocht voor lezen werd bezeten en die ondanks de armoede waarin hij verkeerde met de allergrootste moeite de middelen vond om aan die hartstocht toe te geven. Hij is echter genoeg arbeider om te weten, dat hij een uitzondering is en ook wel een uitzondering moest blijven. "Er is niet veel mogelijkheid tot lezen", schrijft hij, "als er geen geld is om petroleum voor de lamp te kopen." En op dezelfde bladzijde waarop die woorden gedrukt staan richt hij zich met bittere hoon tegen die intellectuelen, die geloven, dat uit de armoede de hoogste morele proletarische deugden zullen opbloeien. "Cultuur", zo weet Karl Retzlaw, "veronderstelt een hoger levensniveau dan dat van de arbeidersklasse! En dat is voor hem geen boekenwijsheid, maar reële levenservaring uit zijn kinder- en jongelingsjaren.

De gehele inhoud van Retzlaw's autobiografie hier weergegeven is een volstrekte onmogelijkheid. Zijn levensverhaal is tegelijkertijd een geschiedboek van de Duitse arbeidersbeweging, en dan een geschiedboek dat wij verre prefereren boven vele andere, die met de zuurdesem ener partijdoctrine zijn doortrokken of een dorre opsomming geven in de ambtelijke stijl van de een of andere partijbureaucratie. Bij Retzlaw vaart door ieder hoofdstuk de adem van het werkelijke leven, van een troosteloos leven veelal in een Duitsland, dat vervuld is van sabelgerinkel en autoriteitsgeloof.

Retzlaw is een uiterst scherp opmerker en zijn geschiedenis wemelt derhalve ook van kostelijke formuleringen. De manier waarop hij de sfeer schildert in de benepen kleine garnizoensstad waar hij het levenslicht aanschouwde en zijn eerste schooljaren sleet, is raak en knap. Er zijn in het Duitsland van zijn dagen eigenlijk maar weinig dingen, die aan zijn blik ontgaan. Hij weet zich haarfijn te herinneren, dat de politie van Kaiser Wilhelm met zware paardenlijven en met pistolen tegen demonstrerende arbeiders optrad, maar dat het aan de sociaaldemocratische Republiek van Weimar bleef voorbehouden tegen proletariërs machinegeweren in stelling te brengen. Het is hem evenmin ontgaan dat diezelfde Republiek van Weimar voor Hitler het bedje spreidde.

Over de rol van Noske, over de Münchener "Radenrepubliek", over de stakingen in Duitsland in het laatste jaar van de eerste wereldoorlog, over de Kappputsch, over de vorming van de Rode Armee in het Roergebied - "waarbij de KPD totaal geen vinger in de pap had" - vertelt Retzlaw interessante bijzonderheden. Alleen het hoofdstuk waarin hij vertelt over de tijd dat hij, in de tweede wereldoor-

log, als emigrant in Engeland vertoefde, hebben wij met enige verbijstering gelezen, met minder waardering ook, vanwege Retzlaw's contacten met allerlei figuren en met een milieu, dat - om het zacht uit te drukken - van de proletarische worsteling toch wel érg ver afstaat. Een scherp verwijt zou iemand, die zijn partij-opvoeding uit het oog verliest, hier gemakkelijk over de lippen kunnen komen. Hoe het zij, ook hier - waar hij zich het allermeeft aan kritiek blootstelt - verheimelijkt de schrijver weinig of niets. Zijn eerlijkheid wordt hier bijna tot (Duitse?; bolsjewistische?) naïviteit.

Het boek eindigt in een mineur. Dat is volkomen begrijpelijk. Het levensverhaal van Retzlaw is het verhaal van de oude arbeidersbeweging. Van de zelfstandige arbeidersstrijd is nergens sprake, ook al blijkt dat in het verleden vele klas-segevechten spontaan en zonder aanwijzingen van bovenaf zijn uitgebroken. En wie alleen maar oog voor de oude arbeidersbeweging heeft, die ziet het brok historie dat hij beschrijft alleen maar als de geschiedenis van nederlagen en die heeft weinig perspectief. Wat zich voor het oog van de lezer afspeelt is eigenlijk niets anders dan een tragedie: de tragedie van miljoenen Duitse arbeiders, aan wie de oude arbeidersbeweging - uiteraard - uiteindelijk geen enkel perspectief kón geven. Maar daarmee wil niet gezegd zijn dat ieder perspectief ontbreekt. Daarvan te verhalen is echter vanzelfsprekend aan een ándere generatie voorbehouden dan die van Karl Retzlaw.

=====

IN OKTOBERNUMMER: FISHER-BENDIX

IN HET julinummer van "Daad en Gedachte" hebben wij aangekondigd, dat wij in dit septembernummer nog nader zouden terugkomen op de bezetting van de fabriek van Fisher-Bendix in de Engelse industriplaats Kirkby bij Liverpool. Actuelere gebeurtenissen in hetzelfde Groot-Brittannië hebben ons er toe doen besluiten het wat uitgebreider relaas over die gebeurtenissen

nog even uit te stellen. Wij zullen het publiceren in het oktober-nummer. Nadat wij voor dit nummer het overzicht over de Britse arbeidersstrijd in de eerste helft van 1972 hadden samengesteld, leek het ons beter daarop een kort verslag van de juli-gebeurtenissen te laten volgen. De bron daarvan is, naar de lezer begrijpen zal, dezelfde Britse kameraad, die ons ook omtrent het verloop van de strijd tot aan 1 juli informeerde.

=====

VERANTWOORDING VAN DE VOOR "DAAD EN GEDACHTE"

BINNENGEKOMEN GELDELIJKE BIJDRAGEN

(Tweede kwartaal 1972)

H.A. te L. f. 10.-; C.A.B. Sr. te A. f. 21.-; C.v.d.B. te A. f. 5.-; H.B. te A. f. 10.-; A.C. te D.H. f. 18.-; D.E.v.D. te D. f. 10.-; C.H. te A. f. 10.-; G.H. te Z. f. 10.-; B.L. te E. f. 5.-; Th.J.M. te B. f. 105.-; N.N. f. 10.-; B.O. te L. f. 6,20; A.H.J.M.O. te B.&D. f. 8.-; G.A. de P. te B. f. 30.-; H.R. te S. f. 2,50; A.v.V. te D.H. f. 15.-; S.B. te N. f. 25,10. Totaal f. 300.80.

=====